

ACADEMIA ROMÂNĂ LA CEAS ANIVERSAR

Nicolae DABIJA

Membru de onoare al Academiei Române

Membru corespondent al Academiei de Științe a Moldovei

Pământurile vechii Dacii, în vremurile care i-au urmat, nu s-au aflat totdeauna între aceleași granițe, dar ele s-au regăsit mereu în cuvintele Limbii Române, în tradițiile și unitatea noastră culturală.

Încercări de a crea „academii”, după modelul celor europene, au fost mai multe în țările române. Una dintre ele a fost Schola latina de la Cotnari, înființată de domnitorul Despot Vodă (1561–1563), care l-a avut rector pe poetul Iohann Sommer (1542–1574), cel care avea să cânte în elegiile sale faptele cărturărești ale voievodului moldav:

De înțelepție sufletul lui era plin

Și strânse floarea cărturarilor în preajma sa.

Petru Cercel, domnitor al Țării Românești (1583–1585), lansase și el ideea înființării unei „academii” la Târgoviște, pentru care adusesese profesori italieni, francezi și greci. Domnitorul-poet avea să cânte în versuri italiene „bătaia de aripi” ce urma să îndrepte făptura omenească din țara sa.

Vasile Lupu (1634–1653) va organiza Academia Vasiliană, numită și Academia-Greco-Latină, care va activa din 1640 până spre sfârșitul secolului al XVII-lea. Constantin Brâncoveanu va pune la București bazele unei Academii Domnești, care va rezista în timp (1694–1821). La Iași Antioh Cantemir, sfătuit de fratele său Dimitrie Cantemir, va inaugura propria Academie Domnească în 1707. Tot la Iași va funcționa ulterior Academia Mihaileană (1835–1847).

De-a lungul secolelor au funcționat mai multe asociații, societăți literare, atât în Moldova sau Țara Românească, cât și în Transilvania și Bucovina, care au anticipat prin preocupări și programe, viitoarea Academie Română. Abia Unirea Principatelor Române a creat condiții optime pentru înființarea unei Academii similare celor din Europa de Vest.

Academia Română a fost creată în primăvara anului 1866, la inițiativa unor cărturari ai României moderne, ulterior Societatea Literară Română, cum s-a numit inițial, a fost transformată în Societatea Academică Română, care din 1879 ia titlatura de Academia Română.

Ea a adunat sub auspiciile ei reprezentanți ai tuturor teritoriilor locuite de români, fiind un parlament cultural al românilor de pretutindeni. Cei 21 de membri ai Societății Literare Române, ca urmare a decretului nr. 582 din 1/13 aprilie 1866 urmau să reprezinte toate provinciile românești din afara granițelor României de atunci: patru erau aleși din

Muntenia, câte trei din Moldova, Transilvania și Basarabia, câte doi din Banat, Maramureș, Bucovina și Macedonia.

Marele nostru conațional Bogdan Petriceicu Hașdeu avea să afirme ceva mai apoi: „Când cineva zice Român șterge și Dunărea și Carpații”.

Basarabia a participat și ea la crearea Academiei Române prin cărturarii ei: Alexandru Hâjdeu, Constantin Stamati și Ioan Străjescu.

Când lui Alexandru Hâjdeu autoritățile țariste nu i-au permis să treacă Prutul – așa cum Făt-Frumos din basm își trimitea înaintea lui buzduganul – acesta a expediat către Academia Română de la moșia sa din Cristinești un mesaj de dor:

Trăiește pentru țară, cu-al țării interes;

Ca să-ți câștigi onoarea, viața să i-o dai,

Și imne despre dansa a scrie drept să ai.

Nici Constantin Stamati n-a putut obține pașaportul necesar ca să participe la lucrările înaltului for științific al românilor. Într-un poem poetul vorbește de fumul care mai răzbea de dincolo de Prut, trecând nestingherit prin sârma ghimpată, menționând:

Unui patriot și fumul țării sale

I se pare dulce și mirositor.

Și lui Ioan Străjescu, inginer agricol, i s-a interzis să treacă Prutul.

Dar cei trei membri fondatori, ca și cei care i-au urmat, au fost prezenți la lucrările Academiei Române, ca și românii aleși din partea altor provincii înstrăinate, cu operele lor, cu bucuria de a se regăsi, din punct de vedere cultural și științific, în același context al năzuințelor românești.

De aceea cred că ar fi logic ca anul 1866 să fie considerat an de constituire și a Academiei de Științe a Republicii Moldova, el, și nu 1949, când la Chișinău a fost fondată o filială a Academiei de Științe a fostei URSS. Acest lucru ar fi o dovadă în plus că istoria noastră e mult mai veche și ea nu începe în 1940, anul când tancurile sovietice au trecut Nistrul.

Primul președinte al Academiei Române este poetul Ion Heliade-Rădulescu, despre care Eminescu avea să spună în poemul *Epigonii*:

Eliad zidea din visuri și din basme seculare

Delta biblicelor sfinte, profețiilor amare...

Majoritatea academicienilor dintâi au fost scriitori și filologi. Era firesc acest lucru, deoarece Academia își propusese drept unul dintre scopurile ei desăvârșirea

și „facerea unui dicționar” al limbii române sau, cum menționase Timotei Cipariu, vicepreședintele Academiei Române de atunci „conservarea unității limbii românești din toate provinciile locuite de români”.

Au urmat o serie de lucrări fundamentale: *Dicționarul limbii române*, *Dicționarul latino-român*, *Etymologicum Magnum Romaniae*, ultimul întocmit de Bogdan Petriceicu-Hașdeu, și altele.

În 1869, prin publicarea *Analelor Societății Academice Române*, a început valorificarea operelor lui Dimitrie Cantemir, întâiul român membru al unei academii străine (Academia din Berlin, 1714).

În 1903 Biblioteca Academiei Române a fost completată cu manuscrisele, documentele cele mai vechi din țară, care se păstrau la Muzeul Național de Antichități. Azi ea este una dintre cele mai bogate biblioteci din tot estul Europei, cu peste 11 milioane de unități: manuscrise, cărți, periodice, stampe, hărți, microfilme, monede etc.

În 1918, anul când națiunea română a sfârșit granițele din interiorul devenirii ei istorice și naționale, Academia Română și-a adunat reprezentanți din toate provinciile ei străvechi.

În octombrie 1918, Academia Română îi alege membri titulari pe basarabeni Ștefan Ciobanu, savant preocupat de literatura veche românească, și pe profesorul Ion Inculeț, președintele Sfatului Țării. Tot atunci Pantelimon Halippa e ales membru corespondent, iar Paul Gore – membru de onoare. În 1922 devine membru de onoare Nicolae Donici, astronomul care construise la Dubăsarii-Vechi un observator celebru în Europa.

Transnistreanul Nichita Smochină, un alt membru de onoare al Academiei Române, avea să afirme despre dorul nestins al celor înstrăinați pentru țara moșilor și strămoșilor lor astfel: „Toți ortodocșii își țin icoanele cu fața spre răsărit. Și numai noi, basarabeni și transnistrenii, le ținem cu fața spre apus, pentru că acolo e România.”

La 12 iulie 1940, când Hitler îi dăruise lui Stalin părți din teritoriul României, în urma înțelegerii stipulate în protocolul adițional secret al Pactului Ribbentrop-Molotov, Academia Română s-a adresat cu un apel academiilor lumii, solicitându-le „ajutor” și „sprijin moral”, prezentând „problema Basarabiei și a părții din Bucovina rupte recent din trupul României”.

Timp de aproape o jumătate de secol numele Basarabiei fusese interzis în aula Academiei, așa cum noțiunile de *România*, *român*, *limba română* erau tabuizate în stânga Prutului.

După Revoluția din decembrie 1989, între Academia Română și Academia de Științe a Republicii Moldova s-au statornicit relații firești, semnându-se la 31 octombrie 1990 și un acord de colaborare. Au fost chemate în sânul Academiei Române personalități culturale și științifice ale Republicii Moldova.

Andrei Andrieș și Gheorghe Duca, președinți ai Academiei de Științe a Moldovei, au fost aleși membri de onoare ai Academiei Române. Criticul literar Mihai Cimpoi, scriitorii Ion Druță, Grigore Vieru, Nicolae Dabija și Valeriu Matei, istoricii Alexandru Moșanu și Andrei Eșanu, matematicianul Petru Soltan, fizicienii Ion Rădăușan și Ion Tighineanu, economistul Ion Sergiu Chircă au fost și ei aleși membri de onoare ai Academiei Române. Președinții Mihai Drăgănescu, Eugen Simion și Ionel Haiduc, academicienii Alexandru Bârlădeanu, N.N. Constantinescu și Cristofor Simionescu, Florin Filip, Maya Simionescu au fost aleși membri de onoare ai Academiei de Științe a Moldovei.

Cele două Academii întrețin o colaborare științifică cu rezultate comune, conlucrând fructuos pe multiple planuri.

Una dintre sesiunile științifice, cu tema *Limba română și varietățile ei locale*, desfășurată în cadrul Academiei Române, la inițiativa academicianului Eugen Simion, la 31 octombrie 1994, a dovedit că așa-zisa „limbă moldovenească” și așa-numita „națiune moldovenească” sunt menite să argumenteze „științific” ruperea unei părți din teritoriul românesc de către URSS în 1940.

Această decizie epocală a Academiei Române, urmată de o alta în același subiect a Academiei de la Chișinău, au fortificat numele de limba română în toate sferile ei de activitate din Republica Moldova și Nordul Bucovinei.

Între realizările deosebite ale Academiei Române din ultimii ani ar trebui menționate: *Micul dicționar academic al limbii române*, *Dicționarul General al Literaturii Române*, *Dicționarul Tezaur al limbii române*, *Istoria românilor*, *Dicționarul etimologic*, colecția *Opere fundamentale*, ajunsă la 175 de volume, facsimilarea caietelor-manuscris ale lui Mihai Eminescu în 88 de volume și altele, donate de către Academia Română Academiei de Științe din Chișinău și bibliotecilor mai importante din Chișinău.

Academia Română, cel mai înalt for de cultură și știință românească, a reușit să le adune sub cupolele ei de-a lungul anilor pe cele mai de seamă personalități ale culturii și științei românești: de la Bogdan Petriceicu Hașdeu la Mihail Kogălniceanu, de la Nicolae Iorga la Lucian Blaga, de la Henry Coandă la Constantin Daicoviciu, de la Ioan Bianu la Mihail Sadoveanu, de la Dimitrie Gusti la Tudor Arghezi, de la Eugen Simion la actualul președinte Ionel Valentin Vlad.

Ea a devenit un simbol al unității spirituale a tuturor românilor, un reper moral și intelectual al națiunii române, cea mai importantă instituție culturală și științifică a României moderne.

La cei 150 de ani de la fondare, urăm Academiei Române și membrilor ei să-și aibă și în continuare drept stea călăuzitoare căutarea și apărarea Adevărului, lumina și propășirea poporului român de pretutindeni.